

УДК 657.6:330

Кравченко М.В.
*кандидат економічних наук,
асистент кафедри обліку, аудиту
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТА ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

FEATURES OF THE SYSTEM OF MANAGEMENT AND ACCOUNTING OF FIXED ASSETS OF THE COMPANY

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано теоретичні та методичні положення аналізу, стану та динаміки основних виробничих засобів, розроблено рекомендації щодо оптимальних обсягів, видового складу і пріоритетних напрямів капітальних вкладень. Визначено принципи формування, управління та обліку основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, капітальні вкладення, виробництво, облік, управління.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснованы теоретические и методические положения анализа, состояния и динамики основных производственных средств, разработаны рекомендации относительно оптимальных объемов, видового состава и приоритетных направлений капитальных вложений. Определены принципы формирования, управления и использования основных средств.

Ключевые слова: основные средства, капитальные вложения, производство, учет, управление.

ANNOTATION

Reasonably theoretical and methodological principles of the analysis of the status and dynamics of basic production funds, developed recommendations on optimum volumes, species composition and aims of the priority of capital investments. Principles of formation, management and use of fixed assets.

Keywords: the fixed assets, capital investments, production, accounting, control.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин першочергове значення набуває матеріально-технічне забезпечення підприємств – виробників сільськогосподарської продукції, зокрема в частині основних виробничих засобів. Потужна та ефективно функціонуюча матеріально-технічна база підприємства є запорукою його успіху в економічній діяльності, забезпечує безперебійний виробничий процес, визначає ефективність виробництва.

Сучасний етап розвитку економіки України пов'язаний із суттєвими змінами в структурі і формах власності, а також в організації й управлінні виробництвом. Це призводить до необхідності вдосконалення системи облікової інформації, необхідної для ухвалення управлінських рішень. Забезпечення успішного процесу виробництва на підприємствах – виробниках сільськогосподарської продукції передбачає обґрунтування методологічних аспектів у сфері формування, управління та використання основних засобів.

Проблема формування, управління та раціонального використання основних засобів на

підприємствах – виробниках сільськогосподарської продукції в теперішніх умовах є досить актуальною, тому що застаріла матеріально-технічна база призводить до зниження рівня фондо- й енергозабезпеченості виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика управління і раціонального використання основних засобів на підприємствах обґрунтована в працях зарубіжних учених: Е.А. Аренса, Р. Адамса, Дж.К. Робертсона, О.И. Войкова, В.П. Грузинова, В.Д. Грибова та вітчизняних учених, таких як О.В. Березін, О.В. Ващук, В.Г. Андрійчук, Н.І. Закоморна, В.М. Сачек, О.В. Олійник, Т.В. Калашникова та ін. Проте залишається невирішеною низка питань, пов'язаних з адаптацією світових принципів і підходів до оцінки, обліку й аудиту основних засобів на підприємстві.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних положень аналізу стану та динаміки основних виробничих засобів, розробці рекомендацій щодо оптимальних обсягів, видового складу і пріоритетних напрямів капітальних вкладень на їх формування в умовах ринку. Відповідно до мети роботи були поставлені наступні завдання:

- узагальнити теоретично-методичні основи та визначити особливості управління використанням основних засобів підприємства;
- провести оцінку результатів діяльності підприємства та забезпеченості основними виробничими засобами для визначення потенційних можливостей для оновлення основних засобів;
- обґрунтувати доцільність та визначити ефективність оновлення основних виробничих засобів, оцінити ризики.

Об'єкт дослідження – процес формування економічної ефективності використання основних виробничих засобів сільськогосподарських підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та практичні аспекти підвищення економічної ефективності використання основних виробничих засобів у сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концептуальні методологічні засади при формуванні, управлінні та використанні основних

засобів на підприємстві представлені на рис. 1. Їх дотримання з урахуванням специфіки господарювання підприємств – виробників сільськогосподарської продукції та особливостей розміщення даних установ дасть змогу вивести ці підприємства на якісно вищий рівень соціально-економічного розвитку.

Не менш важливим порівняно з визначенням методологічних засад, що ставляться до основних засобів, є обґрунтування їх принципів. Принцип (від лат. – основа, первоначало) – вихідне положення будь-якої теорії, науки, що визначає всі наступні положення, які випливають із його твердження. На практиці вони можуть виступати у формах організаційних регламентів, нормативів, норм права, різних соціально-психологічних установ. Принципи формування, управління та використання основних засобів, так само як закони, об'єктивні, бо базуються на законах і виражають їх вимоги. Водночас принципи і суб'єктивні, оскільки формуються людьми. Через це між принципами та законами немає вербальної відповідності, що означає можливість реалізації одного закону в декількох принципах і, навпаки, кількох законів в одному принципі [3]. Система формування, управління та використання основних засобів базується на таких принципах:

- цілеспрямованість – будь-які дії з основними засобами мають допомагати досягненню конкретних виробничо-господарських цілей та виконанню поставлених завдань організації;

- системність – розгляд сукупності основних засобів та економічних процесів, в яких вони задіяні, як відкритої системи, що відчуває вплив внутрішнього та зовнішнього середовища;

- структурованість – певна побудова процесу формування, управління та використання основних засобів;

- часова відповідальність – вчасне відображення надходження основних засобів, амортизаційних відрахувань тощо;

- економічність – збалансованість надходжень та витрат усіх ресурсів організації, що має на меті, наприклад, зведення до мінімуму простоїв наявного виробничого обладнання;

- активізація – спонукання організації до постійного розвитку, впровадження інновації тощо.

Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби», основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік). До основних засобів належать: земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будівлі та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар, тварини, багаторічні насадження та інші основні засоби.

Основні засоби підприємства включають основні виробничі засоби й невикористані основні засоби. Виробничі основні засоби є частиною основних засобів, яка бере участь у процесі виробництва тривалий час, зберігаючи при цьому натуральну форму. Вартість основних виробничих засобів переноситься на вироблений продукт поступово, частинами, у міру використання. Поновлюються основні виробничі засоби через капітальні інвестиції.

Невикористані основні засоби – це житлові будинки та інші об'єкти соціально-культурного й побутового обслуговування, які не використовуються в господарській діяльності і перебувають на балансі підприємства [2].

На відміну від виробничих основних засобів невикористані основні засоби не беруть участі в процесі виробництва і не переносять своєї вартості на вироблений продукт. Відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства. Незважаючи на те що невикористані основні засоби безпосередньо не впливають на обсяг виробництва, збільшення цих засобів

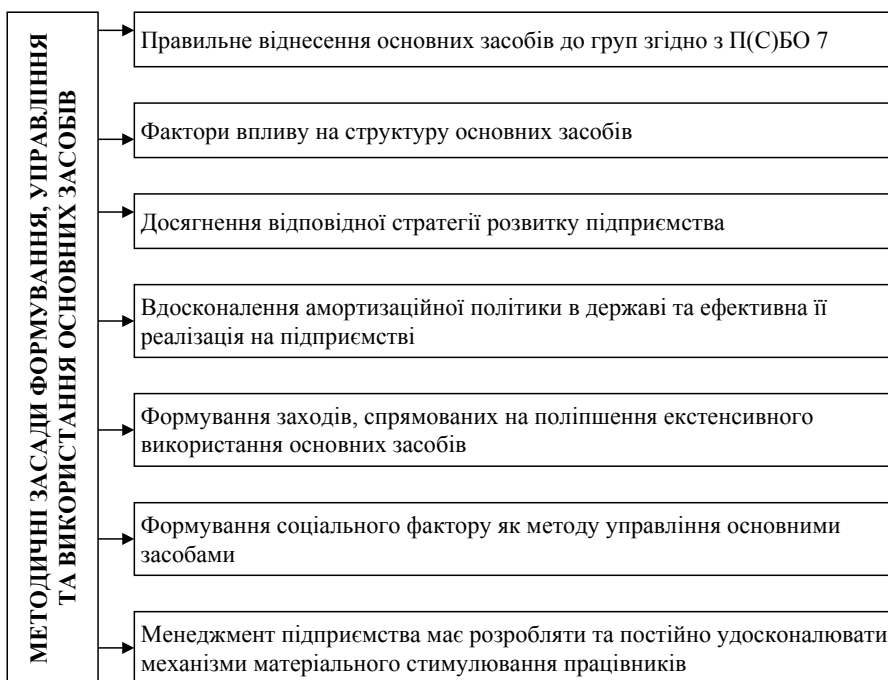

Рис. 1. Основні методологічні засади формування, управління та використання основних засобів

пов'язане з поліпшенням добробуту працівників підприємства. Це в кінцевому рахунку позитивно позначається на результатах діяльності підприємства, на зростанні продуктивності праці.

Для ефективного використання основних засобів на підприємстві необхідно правильно управляти ними. Управління – це вплив на процес, об'єкт чи систему для збереження їхньої стійкості або переведення з одного стану в інший відповідно до визначених цілей [1].

Управління основними засобами на сільськогосподарських підприємствах є досить складною системою. Проблема полягає в тому, що основні засоби формуються при створенні підприємства і служать тривалий час.

Успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те, що основні засоби експлуатуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного зносу, а перенесення вартості основних засобів на продукцію, що виготовляється, виконуваних роботи, надані послуги відбувається за рахунок нарахування амортизації. Доречно було б звернути увагу на цільове використання амортизаційних потоків, які формуються в результаті виробничої діяльності.

Дані табл. 1 характеризують якісну сторону управління основними фондами. Кількісна оцінка доцільності способу управління основними фондами проводиться шляхом визначення ефективності перетворень, так як вони мають бути підпорядковані головній меті – підвищенню ефективності виробництва (з ураху-

ванням соціальних і екологічних наслідків). Управління основними засобами залежить від мети, яку намічено досягти. Дані цілі можуть бути пов'язані з великим або меншим збільшенням обсягу виробництва, поліпшенням якості продукції. У всіх випадках найбільше піддається зміні мобільна частина – робочі машини і транспортні засоби та меншою мірою – пасивні основні засоби [5].

Слід зазначити, що на підприємствах України система управління основними засобами практично відсутня. На деяких підприємствах існують лише окремі її елементи у вигляді аналізу рівня використання основних виробничих засобів, складання досить загальних планів технічного розвитку, а також підготовки локальних інвестиційних проектів, тому ефективне управління основними засобами є сьогодні важливою проблемою практично для всіх підприємств нашої держави.

На успішне управління основними засобами значно впливає амортизаційна політика, що сформована в державі. Сьогодні механізм амортизації в Україні регулюється Податковим кодексом.

Однією з важливих проблем сьогодні є те, що чинною системою обліку амортизації не передбачається її нагромадження в амортизаційному фонді на підприємстві, тому амортизаційні відрахування надходять до господарського обороту і використовуються при розв'язанні різноманітних господарських завдань, що не завжди пов'язані із цільовим використанням амортизаційного фонду. Тобто управління основними виробничими засобами переважно зводиться до того, щоб забезпечити своєчасне підвищення

Таблиця 1

Способи управління активними і пасивними основними засобами

Цілі управління	Основні засоби	
	активні	Пасивні
Збільшення обсягу виробництва у відносно невеликому обсязі без реконструкції підприємства	Заміна робочого обладнання і транспортних засобів на більш продуктивні, більш повне використання робочого устаткування в часі (усунення простоїв), збільшення змінності в окремих випадках – заміна деякої частини іншого обладнання	Як правило, не змінюються
Збільшення обсягу виробництва значною мірою – здійснення модернізації та реконструкції підприємства	Заміна робочого обладнання і транспортних засобів на більш продуктивні і (або) збільшення кількості устаткування. Заміна іншого обладнання з метою підвищення його пропускної спроможності	Реконструкція і розширення окремих будівель, споруд та передавальних пристроїв із метою збільшення їх пропускної спроможності. Будівництво нових будівель і споруд у додаток до існуючих або взамін існуючих
Модернізація і реконструкція з метою підвищення ефективності роботи підприємства (при збереженні або малій зміні обсягу виробництва)	Заміна різного устаткування на більш досконале або модернізація існуючого обладнання з метою зниження ресурсоемності виробництва продукції	Як правило, не змінюються або мало змінюються
Поліпшення якості продукції, включаючи зниження ресурсоемності використання продукції у споживача	Модернізація або заміна робочого обладнання та в окремих випадках – іншого обладнання внаслідок зміни технології, використаної сировини, матеріалів, напівфабрикатів	Модернізація або реконструкція окремих будівель, споруд та передавальних пристроїв

ефективності їхнього використання. При цьому необхідно враховувати, що основні виробничі засоби піддаються не тільки фізичному зносу, а й, що особливо важливо, моральному зносу, коли практично ще нові машини чи устаткування дають нижчі показники порівняно із щойно створеними. Моральний знос передусім стосується активної частини основних виробничих фондів і меншою мірою пасивної частини. Це дає змогу в процесі управління зосереджувати увагу на таких видах основних виробничих фондів, як машини, зокрема силові та робочі, устаткування, транспортні засоби, інструменти, прилади, комп'ютерна техніка.

Важливе значення в підвищенні ефективності управління основними засобами мають соціальні фактори. Зокрема, йдеться про незадовільне забезпечення належним рівнем харчування на підприємствах, медичним обслуговуванням, недостатність в організації соціально-побутової інфраструктури міст та робітничих селищ, невисокий рівень кваліфікації кадрів, що не дає можливості ефективно використовувати нову техніку.

Поряд із технічними й організаційними факторами важливу роль в управлінні основними засобами повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств. Насамперед це те, що менеджмент підприємств має розробляти і постійно вдосконалювати механізми матеріального стимулювання робітників, інженерів та інших працівників, діяльність яких сприяє виявленню та організації використання резервів підвищення ефективності основних засобів.

Висновки. Ефективне управління основними засобами має велике значення як для підпри-

ємства, так і для економіки країни загалом. Повніше використання основних засобів на підприємстві веде до зменшення потреби в уведенні в експлуатацію нових виробничих потужностей, до збільшення випуску обсягів продукції та підвищення рівня її якості (а отже, і прибутку), прискорює їх оборотність, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і морального зносу, прискорює темпи оновлення основних фондів, дає можливість використовувати сучасні методи залучення інвестицій у виробничі процеси, зокрема лізинг [4]. На нашу думку, важливим напрямом підвищення ефективності використання основних засобів є зменшення кількості недіючого устаткування, виведення з експлуатації зайвого та швидке залучення у виробництво невстановленого устаткування, обсяги якого є досить значними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березівський П.С., Михалюк Н.І. Організація виробництва в аграрних формуваннях / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 560 с.
2. Збарський В.К. Економіка сільського господарства : [навч. посіб.] / В.К. Збарський, В.І. Мацибора, А.А. Чалий. – К. : Каравелла, 2009. – 264 с.
3. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
4. Олійник О.В. Державна підтримка матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств / О.В. Олійник, Т.В. Калашникова // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 95–101.
5. Тиха О.А. Управління фінансуванням основних засобів / О.А. Тиха // Економіка. – 2010. – С. 7–10.